

ประวัติหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล

นำเสนอเมื่อ : 15 ก.พ. 2552

เป็น ? ศิลปินแห่งชาติ? สาขาวรรณศิลป์ บุคคลสำคัญของโลกและศิลปินแห่งชาติ
อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมและผู้ออกตั้งโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล

ท่านเป็นใคร

บุคคลสำคัญของโลกและศิลปินแห่งชาติ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมและผู้ออกตั้งโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา

ประวัติ

หม่อมหลวงปิ่นเกิดเมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๔๔๖ ณ บ้านถนนอัษฎางค์ กรุงเทพมหานคร เป็นบุตรคนที่ ๖ ใน ๑๓ คน ของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (หม่อมราชวงศ์เปีย มาลากุล) และท่านผู้หญิงเสงี่ยม พระเสด็จสุเรนทราธิบดี (เสงี่ยม มาลากุล ณ อยุธยา (นามสกุลเดิม วสันตสิงห์)) ท่านมีพี่น้องรวมบิดามารดาทั้งสิ้น ๘ คน ได้แก่

- หม่อมหลวงปก มาลากุล
- หม่อมหลวงปอง เทวกุล (สมรสกับหม่อมเจ้าสุรฉวีประวัติ เทวกุล)
- หม่อมหลวงเปนศรี มาลากุล
- หม่อมหลวงปนศักดิ์ มาลากุล
- หม่อมหลวงป้อม มาลากุล
- หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล
- หม่อมหลวงเปี่ยมสิน มาลากุล
- หม่อมหลวงปานดา วสันตสิงห์ (สมรสกับนายเมืองเริง วสันตสิงห์)

ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ. ๒๔๕๐ เมื่อหม่อมหลวงปิ่นมีอายุได้ ๔ ขวบ ท่านได้เริ่มเรียนหนังสือที่บ้านกับครูแจ่ม (แจ่ม คุปตารักษ์) ต่อมาได้เข้ารับการการศึกษาที่โรงเรียนมัธยมราชบูรณะ (ปัจจุบันคือโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย) และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๗ หม่อมหลวงปิ่นก็เข้าศึกษาที่โรงเรียนมหาดเล็กหลวง

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๘ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นนักเรียนมหาดเล็กในพระบรมมหาราชวัง ไม่ได้เรียนที่โรงเรียนอีก

แต่ปลายปีนั้นก็ยังคงมาสอบไล่และสามารถสอบผ่านชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ซึ่งทำให้เลื่อนไปเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ แต่ก็ไม่ได้มาเรียนหรือมาสอบอีกเลย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ได้รับทุนของกระทรวงธรรมการ จึงออกไปศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ โดยไปเข้าเรียนที่ The School of Oriental and African Studies, University of London (SOAS) หรือวิทยาลัยบูรพศึกษาและอาฟริกาศึกษา มหาวิทยาลัยลอนดอน และได้รับประกาศนียบัตรวิชาภาษาและวรรณคดีบาลีและสันสกฤต แล้วได้ย้ายไปศึกษาต่อที่คณะบูรพคดีศึกษา (Faculty of Oriental Studies) สถาบันตะวันออกของมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด ประสบความสำเร็จโดยได้ปริญญาตรี (B.A.) เกียรตินิยมสาขาบูรพคดีศึกษา (Oriental Studies) วิชาเอกภาษาบาลีและสันสกฤต ในปี พ.ศ. ๒๔๗๑

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้ศึกษาต่อในระดับปริญญาโทจนสำเร็จการศึกษา ได้รับปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต (M.A.) ระหว่างที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด ที่ท่านสังกัดวิทยาลัยบเรสนอส (Brasenose College) และในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ ท่านก็ได้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (รุ่นแรก)

รับราชการ

ในปีพ.ศ. ๒๔๕๕ ได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กที่พระที่นั่งอัมพรสถาน ต่อมาได้เป็นอาจารย์ประจำกองแบบเรียนกรมวิชาการ อาจารย์พิเศษคณะอักษรศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีพ.ศ. ๒๔๗๔ ในปีพ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นอาจารย์โท อาจารย์ประจำคณะอักษรศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และยังได้เป็นหัวหน้าแผนกฝึกหัดครูมัธยมศึกษา อักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและรักษาการในตำแหน่งครูใหญ่โรงเรียนมัธยมหอวังในปีพ.ศ. ๒๔๗๗ อีกด้วย

หม่อมหลวงปิ่นได้เป็นอาจารย์เอก อันดับ 1 และได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ๕ ปีต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้รับแต่งตั้งเป็นอธิบดีกรมสามัญศึกษาอีกตำแหน่งหนึ่งอีกด้วย ในปี พ.ศ. ๒๔๘๗ ได้พ้นจากตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาและเป็นที่ปรึกษาโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาและทำงานในหน้าที่เลขาธิการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ท่านดำรงตำแหน่งเป็นปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และในปี พ.ศ. ๒๔๙๕ - พ.ศ. ๒๔๙๖ ท่านได้เป็นรักษาการอธิบดีกรมวิชาการ หลังจากนั้นในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ ได้เป็นรักษาการอธิบดีกรมการฝึกหัดครู รักษาการอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา ศาสตราจารย์พิเศษในคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุลดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมตั้งแต่วันที่ 21 กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ถึง ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ และดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๐๐ ถึง พ.ศ. ๒๕๑๒ เป็นเวลายาวนานถึง ๑๒ ปีเศษ

[แก้] การก่อตั้งโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุลได้ก่อตั้งโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาขึ้น เมื่อวันที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๘๐ โดยนักเรียนเริ่มเรียนในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ โดยมี ๗ คณะ ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการคนแรกของโรงเรียน ในปีแรกๆ โรงเรียนได้เจริญขึ้นเป็นลำดับ เช่น ทางด้านวิชาการมีผลเป็นที่น่าพอใจ การสร้างตึก ๒ แล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ และต่อมาได้สร้างตึก ๓ ไปจนจดถนนอังรีดูนังต์ ในเวลานั้นนอกจากผลงานทางด้านวิชาการจะเป็นที่น่าพอใจแล้ว นักเรียนยังได้แสดงความสามารถในการเล่นกีฬาต่างๆ ที่หม่อมหลวงปิ่น มาลากุลได้นำเข้ามาในโรงเรียน เช่น ฮอกกี รักบี้ และฟุตบอล เขาเกณฑ์ที่กล่าวได้ว่า "เรียนก็เด่น เล่นก็ดี กีฬาลีเลิศ"

นอกจากนี้หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ยังมีวิสัยทัศน์อันกว้างไกล ในการดำเนินการศึกษา ให้แก่นักเรียนเตรียมอุดมศึกษา ด้วยเล็งเห็นว่า โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนที่มุ่งเตรียมเข้าสู่ระดับอุดมศึกษา จึงจัดสหศึกษาของวัยรุ่นด้วยความรอบคอบระมัดระวัง โดยการเตรียมความพร้อมด้านวิชาการ

ควบคุมคุณธรรมดังที่ท่านเคยกล่าวไว้ว่า

" อันอำนาจใดได้ในโลกนี้

ไม่เห็นมีเปรียบปานการศึกษา

สร้างคนหาค่ามิได้ในโลกา

ขึ้นจากผู้ที่หาค่าไม่มีฯ "

" อันดีงามกับสนามกว้างสร้างขึ้นได้

มีเงินหยิบโยนให้ก็เสร็จสรรพ

แต่งามจิตใจกว้างนั้นต่างกัน

การอบรมเท่านั้นเป็นปัจจัยฯ "

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้วางระเบียบและข้อปฏิบัติงานไว้อย่างเหมาะสม นับเป็นประโยชน์แก่การศึกษา เป็นอย่างยิ่ง เช่น

- มีแผนทะเบียนเป็นศูนย์กลางขึ้นตรงต่อผู้อำนวยการประสานงานฝ่ายวิชาการและ การปกครอง
- จัดทำทะเบียนประวัติย่อของนักเรียนที่เข้าเรียนแต่ปีแรก
- มีสถิติการเรียนและการสอบต่างๆ บันทึกไว้เพื่อให้ทราบพฤติกรรมของนักเรียน
- วางระเบียบให้มีรางวัลคะแนนรวมให้แก่นักเรียนที่ได้คะแนนยอดเยี่ยม
- มีการจารึกนามนักเรียนที่ได้คะแนนยอดเยี่ยมไว้ที่แผ่นเกียรติยศการศึกษาเป็นตัวอักษรสีทองไว้ในห้องประชุมของโรงเรียน (ปัจจุบันคือห้อง ๑๑๑ ตึก ๒)
- นอกจากนี้ท่านยังได้จัดการแข่งขันกีฬา ให้เฉพาะโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาเรียกว่า การแข่งขันวิ่งสามสระ เป็นกีฬาที่หญิงชายเล่นรวมกันได้

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุลได้ยื่นใบลาออกจากการเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาแก่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อราวเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ ดังนี้

ตามที่ได้มาเรียนปฏิบัติข้าราชการณะโรงเรียนลูกกำพร้าสงครามเมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม ศกนี้ และพนะท่านได้แสดงความเห็นใจว่า ในตำแหน่งอธิบดีกรมสามัญศึกษา ย่อมมีงานที่จะต้องปฏิบัติอยู่มากแล้ว ให้หาคนแทนในตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษานั้น นับว่าเป็นความกรุณาของพนะท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงขอเชื่อและปฏิบัติตามคำแนะนำของพนะท่านด้วยความเคารพอย่างสูงสุด

ในโอกาสนี้ขอประทานกราบเรียนว่า นับตั้งแต่ พนะท่านได้เรียกไปกะชวงกลาโหม เมื่อวันที่ ๖ มกราคม ๒๔๘๐ เพื่อชี้แจงนโยบาย และมอบหมายให้จัดตั้งโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาเป็นต้นมา ก็ได้ตั้งใจปฏิบัติงานอย่างเต็มสติกำลัง และพยายามรักษานโยบายของพนะท่านไว้เป็นนิจ จำนวนนักเรียนทวีขึ้นจาก ๓๕๐ คน ในปีแรก จนถึง ๓,๕๐๐ คนในปัจจุบัน การงานมิได้มีติดขัดประการใด จนกระทั่งประเทศเข้าสู่ภาวะสงคราม ซึ่งยอมมีอุปสรรคเป็นธรรมดา แต่ก็แก้ไขให้ลุล่วงไปได้ ภายใต้การบังคับบัญชาสูงสุดของพนะท่าน และพนะท่านรองอธิการบดี

การเปลี่ยนแปลงตัวผู้อำนวยการนั้น ขอประทานกราบเรียนว่ารู้สึกเป็นห่วงหุ้ยไม่น้อย แต่หม่อมเจ้าวงษ์มหิพ ชุขยางกูร ก็เป็นผู้ที่มีความสามารถในการสั่งสอนอบรมนักเรียนเป็นอย่างดี และเป็นอาจารย์ที่ใดช่วยเหลือผู้อำนวยการมาเป็นอันมาก ตั้งแต่เริ่มจัดตั้งโรงเรียน จึงเป็นการเหมาะสมที่จะตั้งเป็นผู้อำนวยการต่อไป ดีกว่าเลือกบุคคลซึ่งยังไม่เคยร่วมงานนี้มาแต่ก่อน

ส่วนในทางใจนั้น รู้สึกมีความอาลัยเป็นอย่างมากในการที่จะไปจากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา
เมื่อมาคำนึงว่า ตลอดเวลา ๖ ปีครึ่ง ที่ทำมานี้
มีตำแหน่งประจำอยู่ทางแผนกฝึกหัดครูคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ในชั้นต้น
และทางกรมสามัญศึกษาในเวลาต่อมา งานในโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาเป็นงาน พิเศษ
ซึ่งมิได้มีตำแหน่งเงินเดือนหรือเงินเพิ่มพิเศษแต่อย่างใด แต่ก็ได้ทำมาด้วยความรักและการเสียสละในทุกทาง
เพราะเป็นงานชิ้นแรกที่พระท่านมอบหมายให้ทำด้วยความไว้วางใจ
และได้มีโอกาสสร้างครูอาจารย์ที่เข้มแข็งยิ่งขึ้นเป็นจำนวนมาก และอบรมกล่อมเกลานักเรียนจำนวนมาก
ซึ่งเชื่อว่าจะเป็นกำลังแก่ประเทศชาติในภายหน้าได้ ก็บังเกิดความพากพุ่มใจและความสุขใจ
ซึ่งเป็นรางวัลที่พระท่านได้ให้มาในทางอ้อม... จึงคอยปลดเปลื้องความอาลัยให้บรรเทาลงได้บาง

ชีวิตสมรส

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุลสมรสกับท่านผู้หญิงดุขุมิมาลา มาลากุล ณ อยุธยา (นามสกุลเดิม ไกรฤกษ์)
แต่ไม่มีบุตรธิดา

บั้นปลายชีวิต

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ถึงแก่อสัญกรรมเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2538 สิริอายุได้ 91 ปี 11 เดือน 11
วัน และเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 ท่านได้รับการประกาศเชิดชูเกียรติจากองค์การยูเนสโกยกย่องท่านเป็น
"นักการศึกษาดีเด่นของโลก ในสาขาวรรณกรรมและสื่อสาร" ถือเป็นความภาคภูมิใจของชาวเตรียมอุดมทุกคน
โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา อันเชิญรูปปั้น ฯพณฯ ศ.หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล จากหอวิชาฐานุสรณ์ มาประดิษฐาน
ห้อง 57 ตึก 1 เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2545

ในวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2546 เป็นวาระครบรอบ 100 ปีของ ฯพณฯ ศ. ม.ล. ปิ่น มาลากุล
โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาจึงดำริที่จะจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อน้อมรำลึกถึงพระคุณของท่าน
นับแต่บัดนี้ต่อไปก็จะมีเพียงการสานต่อแนวความคิดของ ฯพณฯ ให้ปรากฏเป็นผลสมเจตจำนง อย่างเป็นทางการ
เพื่อประโยชน์ของเยาวชน และสังคมไทยตลอดไป

ศิษย์ของพระมหากษัตริย์

ผลงานการประพันธ์ของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มีมากมาย ทั้งงานด้านวิชาการ
โดยเฉพาะทางด้านการศึกษา สารคดีท่องเที่ยว และด้านบันเทิงคดี อันมีบทละคร คำประพันธ์ และเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ
งานเขียนมากมายหลายประเภทของท่านนั้น มีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง
ท่านเลวาทชอบเขียนบทละครพูดเป็นอันดับหนึ่ง บทละครที่ท่านเขียนไว้มีประมาณ ๖๐ เรื่องด้วยกัน

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้รับพระมหากรุณาธิคุณอันนับว่าสำคัญที่สุดในชีวิตของท่าน เมื่อเดือนตุลาคม
พ.ศ. ๒๔๕๘ ซึ่งขณะนั้นท่านอายุจะครบ ๑๒ ปีแล้ว
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล
เข้ารับราชการเป็น

นักเรียนมหาดเล็กรับใช้ ต้องเข้าไปอยู่ในวัง ตามเสด็จพระราชดำเนินไป ณ ที่ต่าง ๆ
ต้องอยู่รับใช้ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทตลอดเวลา

การที่ต้องปฏิบัติราชการเช่นนี้ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ย่อมไม่สามารถจะไปเรียนที่โรงเรียนได้
จะเห็นได้จากใน พ.ศ. ๒๔๕๘ ท่านเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ได้เพียงครึ่งปี พอปลายปีไปสอบขึ้นชั้นมัธยมศึกษาปีที่
๖ ได้ หลังจากนั้นท่านก็มีโอกาสเข้าไปเรียนที่โรงเรียนอีกเลย

การที่ไม่ได้ไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนทำให้ขาดการศึกษาก็จริง แต่ท่านได้สั่งอื่นมาทดแทน คือ
ได้พระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงสั่งสอนให้มากมายหลายอย่างหลายประการ
และได้รับความรอบรูนานาประการที่ไม่อาจจะหาได้จากการศึกษาในโรงเรียน ดังที่มีผู้กล่าวไว้ว่า "
ราชสำนักสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ การศึกษาชั้นสูงนอกมหาวิทยาลัย "

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอบรมสั่งสอนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

และหนักไปในทางปฏิบัติ ในระหว่างที่เป็นนักเรียนมหาเล็กรับใช้นั้น
ท่านได้รับการฝึกหัดอบรมทางการละครจากพระเจ้าอยู่หัวมากที่สุด
ได้มีโอกาสอ่านบทละครที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เสร็จใหม่ ๆ เสมอ ได้แสดงละครพระราชนิพนธ์หลายเรื่อง
ในदानหนังสือพิมพ์และการแต่งบทร้อยกรอง
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งให้ท่านอยู่ในคณะบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ " ดุสิตสมิต "
และทรงฝึกสอนการแต่งโคลงสี่สุภาพ

เริ่มงานเขียน

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้รับใช้ใกล้ชิดพระยุคลบาท
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกือบตลอดเวลา ไม่ว่าพระองค์จะเสด็จพระราชดำเนินไป ณ ที่ใดก็ตาม
จะต้องอยู่คอยรับใช้ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทไม่เคยขาด เป็นที่ทราบกันดีในราชสำนักว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระ

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์บทละครหรือบทความ
ถ้าเสร็จแล้วมักจะโปรดให้มหาเล็กที่ใกล้ชิดอ่านถวายให้ทรงฟังหรืออ่านเฉพาะพระพักตร์ที่มีข้าราชการอยู่
ในบรรดา มหาเล็กที่ทรงโปรดว่าเสียงดี อ่านชัดถ้อยชัดคำ และคุ้นกับลายพระราชหัตถ์ของพระองค์ที่ทรงโปรดเกล้า
ฯ ให้อ่านถวายเสมอ ก็จะมีหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล และนายจายวด (ปาณิ ไกรฤกษ์)

จากประสบการณ์ของท่านที่ได้ใกล้ชิดพระยุคลบาท
และได้รับการสั่งสอนวิธีการแต่งโคลงสี่สุภาพจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า

เจ้าอยู่ จึงทำให้ท่านสามารถเริ่มเขียนงานด้านคำประพันธ์เมื่ออายุประมาณ ๑๔ ปี
และเมื่อไปศึกษาต่อยังต่างประเทศก็ได้มีโอกาสเขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์
ส่วนบทความทางการศึกษาและบทละครนั้น
ท่านเริ่มเขียนหลังจากที่สำเร็จการศึกษาจากประเทศอังกฤษและกลับมารับราชการแล้ว

นามจริง นามแฝง

ในการเขียนบทความทางวิชาการ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มักจะใช้นามจริง
แต่ท่านก็ใช้นามแฝงด้วยในการแต่งบทละคร หรืองานประพันธ์อื่น ๆ นามแฝงที่ท่านใช้มีดังนี้

ป.ม. ซึ่งย่อมาจาก ปิ่น มาลากุล

นายเข้ม หมวกเจ้า เข้ม หมายถึง ปิ่น

หมวก หมายถึง มาลา เจ้า แสดงว่า เป็นราชสกุล

ประเสริฐ หมายถึง ปิ่น หรือ ยอด

นอกจากนี้ ยังมีนามแฝงที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ
ประติสมิต

ผลงานวรรณกรรม

ที่ได้ศึกษาภาษาบาลีและสันสกฤต รากฐานของภาษาไทย
ทั้งเคยเป็นครูภาษาไทยอยู่ในแวดวงการศึกษาตลอด

ชั่วชีวิตข้าราชการ จึงมีผลงานผู้เชี่ยวชาญและแตกฉาน ในภาษาไทยหลากหลายขอแยกแยะดังนี้...

คำประพันธ์ ได้แก่ ผลงานนิพนธ์ร้อยกรอง ๒๕ เรื่อง...

๑. ศึกษาภษิต (๑๐๙ บท) ๒. คำประพันธ์ร้อยเรื่อง ๓. คำประพันธ์บางเรื่อง (๒๐๐ เรื่อง) ๔.
บทเพลง (๒๔ เพลง) ๕. นิราศรอนรอนแรมไปรอบโลก ๖. ทวาทศทาน ๗. คำประพันธ์ ๒๕๐๗ ๘. สามมากกว่าหา
คำโคลง ๙. โคลงสี่สุภาพ ๑๐. นิราศมาयाใจไปรอบโลก (๓,๓๑๔ กลอน)

๑๑. คำประพันธ์สรรมาบรรณาการ ๑๒. นิราศเลี้ยวเที่ยวท่องกับน้องแก้ว ๑๓. ยกกระบวน คำโคลง
๑๔. นิราศแล่นไปแดนอารยะ ๑๕. นิราศลัดไปวัดตะเคียนคู ๑๖. เงินหาย คำโคลง ๑๗. “พี่อายยังเยาว์” ๑๘.
เล่นละคร ๑๙. การบานการเมือง ๒๐. นิราศลิวปลิวไปที่ไหนเอ๋ย

๒๑. นิราศลิวปลิวไปในโลกหล้า ๒๒. โคลงกลอน ๒๕๒๑ ๒๓. ทรงชัยกับไฟรฟ้า ๒๔.
พระมหาวีรราชเจ้าราชสุดดี ๒๕. คำประพันธ์วันครู

เรื่องการศึกษา ได้ใช้ความรู้ความสามารถบันทึกไว้ถึง ๕๗ เรื่อง...

๑. การศึกษาผู้ใหญ่ ๒. คำบรรยายในการอบรมครูส่วนภูมิภาค ๓.
คำกล่าวเปิดการอบรมวิธีสอนชั้นเตรียมประถม ๔. คำกล่าวในการอบรมผู้ที่รับตำแหน่งศึกษาธิการจังหวัด ๕.
การประถมศึกษา ๖. การศึกษาในประเทศไทย ๗. ความเคลื่อนไหวทางการศึกษา ๘.
คำกล่าวในโอกาสที่จะลาจากตำแหน่งอธิบดีกรมสามัญศึกษา ๙. ปาฐกถาเรื่องการประชุมคณบดีว่าอบรมเรื่อง
การศึกษาผู้ใหญ่ในชนบท ๑๐. คำบรรยายเรื่องกระทรวงศึกษาธิการและการพัฒนาการท้องถิ่น

๑๑. การศึกษาปริทรรศน์ ๑๒. โครงการพัฒนาส่วนการศึกษาในส่วนภูมิภาค ๑๓. วิชาครูเล่มเล็ก
๑๔. คำกล่าวเปิดประชุมโครงการพัฒนาการศึกษา ภาคศึกษา ๖ ๑๕. หนาหนึ่งในประวัติศาสตร์การศึกษา ๑๖.
คำบรรยายเรื่องแผนการศึกษาชาติ ๑๗. พัฒนาการศึกษาส่วนภูมิภาคบทที่ ๑ ถึง ๘ ๑๘.
การเตรียมการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ตอนที่ ๒) ๑๙. การเตรียมการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ตอนที่ ๓)
๒๐. การจัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๒๑. ปาฐกถาพิเศษเรื่องมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๒๒. พัฒนาการศึกษาส่วนภูมิภาค บทที่ ๑ ถึง ๒๒
๒๓. ปาฐกถาเรื่อง “การศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ” ๒๔. คำปราศรัยเปิดการอบรมศึกษาธิการอำเภอ
๒๕. ประวัติการศึกษาต่างประเทศ ๒๖. คำปราศรัยประชุมครูใหญ่สวนกลาง ๒๕๐๙ ๒๗. พลเอกมังกร พรหมโยธี
กับการศึกษา ๒๘. บันทึกเรื่องการสร้างมหาวิทยาลัยศิลปากร ณ พระราชวังสนามจันทร์ ๒๙. Seminar on Rural
Adult Education. ๓๐. โอวาทพระองค์ผู้ทรงศรี ๓๑. วิทยาลัยทับแก้ว-คู่มือนักศึกษา ๒๕๐๑ ๓๒.
ประวัติการจัดการศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร จังหวัดนครปฐม ๓๓. ปาฐกถา “การศึกษามัธยมที่มหาอำมาตย์เอก
พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้านิวัติ ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ” ๓๔.
ประวัติโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ๓๕. ดึกสามชั้น ๓๖. การศึกษาของไทยในปัจจุบัน ๓๗.
วิทยาลัยเพชรรัตน๓๘พระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการศึกษา ๓๙. กำเนิดโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ๔๐. หลักการศึกษา
(๓๓ เล่ม)

๔๑. ประวัติการศึกษา (๓๖ เล่ม) ๔๒. เรื่องการศึกษา ๔๓ Education during the Time when
H.H.Prince Dhani was Minister of Public Instruction ๔๔. นโยบายเกี่ยวกับการจัดโรงเรียนราษฎร ๔๕.
พระราชบันทึกเรื่องโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ๔๖. บันทึกของ ป.ม. เรื่องเตรียมการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ๔๗.
คำปราศรัยพูดกับผู้ปกครองนักเรียน ๔๘. แถลงการณ์เรื่องการเก็บเงินบำรุงการศึกษา ๔๙. คำปราศรัยในที่ประชุม
เจ้าของ ผู้จัดการ และครูใหญ่โรงเรียนราษฎร ๕๐. คำกราบบังคมทูล ณ โรงเรียน สุรนารีวิทยา จังหวัดนครราชสีมา

๕๑. จดหมายเหตุในการตรวจราชการภาคใต้ ๒๔๙๘ ๕๒.
จดหมายเหตุในการตรวจราชการไปถึงเชียงใหม่ ๒๔๙๘ ๕๓. ปาฐกถาเรื่องมหาวิทยาลัยอ็อกซ์ฟอร์ด ๕๔.
บริการเสียง ๕๕. การที่ครูจะร่วมมือกับสถานี ๕๖. คำปราศรัยเนื่องวันสถาปนากระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๐๑-๗)

บทละคร การแต่งบทละครนับว่าเป็นวรรณศิลป์พิเศษ ซึ่งนักประพันธ์สาขานี้มีไม่มากนัก
เพราะต้องใช้ศิลปะ และอัจฉริยภาพ ที่ควรยกย่อง ประมาณ ๕๘ เรื่อง

๑. หัวใจทอง ๒. สุวัฒน์ปัญญา ๓. อหารับราตรี ๔. ยามา ๕. ประสบการณ์กลางมหาสมุทร ๖.
ไปสวนลุมพินี ๗. งานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษในอินเดีย ๘. การเมืองเรื่องรัก ๙. เจาหญิงกับคนตัดไม้ ๑๐.
ยังเป็นรอง

๑๑. เทพธิดาสาธิต ๑๒. พิมพ์พิไล ๑๓. ลู่อองแก่งแม่ปิง ๑๔. เมื่อรักจริง ๑๕. ดวงดารา ๑๖. พวงมาลัย
๑๗. ใจโลไม่เฉลียว ๑๘. เทียวกรุงเทพฯ ๑๙. สามมากกว่าหา ๒๐. เงินหาย

๒๑. หนีชีวิต ๒๒. สามเกลอ ๒๓. ลูกสาวเจ้าของบ้าน ๒๔. อนิจจาคุณพ่อ ๒๕. หางว่าว ๒๖. ขาวดี ๒๗.

School in the Village ๒๘. เสียงทับแก้ว-ดินแดนของพระพุทธองค์ ๒๙. ปฏิทินเสียง ๓๐. หงส์ทอง

๓๑. ดิธาหงส์ แห่งดุสิตธานี ๓๒. Somsak in Trouble ๓๓. หงส์ทองฉาก ๕ ๓๔. อันความกรุณาปราณี ๓๕. ง่ายนิดเดียว ๓๖. มนุสโสสี ๓๗. ภารยาข้าราชการสำคัญ ๓๘. ความเมตตากรุณาเจ้าคุณโลก ๓๙. หงส์ทองฉาก ๖๐ ๔๐. เกาะแก้วพิสดาร

๔๑. จับเสือ ๔๒. ช่างทอน ๔๓. ผีจริง ๆ ๔๔. ยาขม ๔๕. ผุ่งตึกแตน ๔๖. ผู้รักดี ๔๗. ชื่อว่าอารี ๔๘. คนมีบาป ๔๙. โองการพระผานฟ้า ๕๐. เขี้ยวสังคม

๕๑. สารสวัสดิ์ ๕๒. พีณา ๕๓. โชคหมุนเวียนเปลี่ยนไปได้ทุกทุกวัน ๕๔. กรุงรัตนโกสินทร์ ๕๕. เงินหายสามบาท ๕๖. ทานชีวิต ๕๗. มาตามบัตเตอร์ฟลาย (เสภา) ๕๘. เรื่องของครูคนหนึ่ง

การท่องเที่ยว ดุจดั่งชีพจรลงเท้า ในการเดินทางทั้งทางราชการ ราชกิจ และเชิงทัศนศึกษา ม.ล.เป็นได้บันทึกไว้ ๘ เรื่อง

๑. ไปสวนลุมพินี (ร้อยแก้ว) ๒. เที่ยวอิตาลีและสเปน ๓. เที่ยวอเมริกาใต้ไปรอบโลก ๔. รวมเรื่องเที่ยวอิตาลี อินเดีย สเปน ๕. การสู่วิวที่สเปน ๖. ปาฐกถาเรื่องไปอินเดีย ๗. เจริญรอยพระยุคลบาท ๘. รายงานของคณะเจริญรอยพระยุคลบาท

เบ็ดเตล็ด ในวงการประพันธ์ หากไม่ได้แยกแยะว่าควรอยู่ในสาขาใดก็อนุโลมใช้สาขา “เบ็ดเตล็ด” นับว่าเป็นทางออกที่ดีที่งาม ประมาณ ๕๒ เรื่อง

๑. หมูฉันทอิฐทริเชียร ๒. การบรรยายเรื่องปรับปรุงชนบท ๓. คำปราศรัยในการเปิดอบรมหัวหน้าหน่วยวิชาการ ๔. Miscellaneous Problems (An Autobiography of a Would Be Mathematician) ๕. ตอน ต.อ. ๖. ตอน ต.อ. (ตอ) ๗. ตอน ต.อ. (ตอนที่ ๓) ๘. การซ่อมรถเสือป่า และพระราชวังสนามจันทร์ ๒๔๖๑ ๙. การซ่อมรถเสือป่า และพระราชวังสนามจันทร์ ๒๔๖๒ ๑๐. คำกราบบังคมทูล งานฉลองพระบรมราชสมภพ ร.๒

๑๑. ประวัติวัดบรมวงศ์ศิวาราม ๑๒. วัดบรมวงศ์ศิวาราม ๑๓. การประกวดประชันแสดงภาพ ๑๔. การค้น วัน เดือน ปี ๑๕. คุรุณทกาชาด ๑๖. “เรดพี” สำหรับหัวเราะกันเล่น ๑๗. พระมหากษัตริย์คุณอันล้นเกล้าฯ ๑๘. ปฏิทินเสียง ๑๙. ตอน ต.อ.ตอนที่ ๒ ๒๐. มุสนธิภักดาหารวัดบรมวงศ์ (๖ เล่ม)

๒๑. วัดบรมวงศ์ศิวาราม อดีต ปัจจุบัน ๒๒. มะโรง ร.ศ.๑๑๑ ๒๓. ศกุนตลา งามงดหาที่ตีมิได้ ๒๔. ศกุนตลา ๔ ส่วน ๒๕. งานละครของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ๒๖. พระบรมราชานุสาวรีย์ และค่ายหลวงหาดเจ้าสำราญ ๒๗. ดุสิตธานีเมืองประชาธิปไตย ๒๘. วัดบรมวงศ์ศิวาราม ๒๔๑๙-๒๕๑๙ ๒๙. ประวัติศาสตร์สมัย ร.๖ โดยย่อ ๓๐. เฉลิมพระเกียรติพระมงกุฎเกล้าฯ (เอกลักษณ์ของชาติไทย)

๓๑. ศตวรรษแห่งวัดบรมวงศ์ศิวาราม ๓๒. The New Republic ๓๓. งานละคร ร.๖ ๓๔. ที่ระลึกฉลองอายุ ๘๐ หลวงหัตถ์คุณพล ๓๕. หม่อมเจ้าประภากร ๓๖. อนุสรณ์ท้าวสมศักดิ์ ๓๗. Dramatic Achievement of King Rama VI ๓๘. พระราชินีสกอตแห่งดินแดนต่างประเทศ (แปล) ๓๙. ดุสิตสมิต (บรรยาย ๖ ครั้ง) ๔๐. จดหมายถึงผีเสื้อ (แปล)

๔๑. เขียนโคลงกลอนบท ละครอ่อนใจแล้ว (เรื่องวิลิ้นไฟที่คิดขึ้นเอง ฯลฯ) ๔๒. รำพึงถึงพระผู้ ๔๓. พุทธิภักดิ์หุ่นขี้ผึ้ง ๔๔. King Vajiravudh-Thailand's Prolific Writer ๔๕. นาคพระโขนงที่สอง (แปล) ๔๖. จับไอเสียบิลลี (แปล) ๔๗. โอ ฮา นา ชัง (แปล) ๔๘. หอวชิราวุธานุสรณ์ ๔๙. ละครปริศนา ๕๐. โรงละครและการแสดงละคร ๕๑. พาชมนดุสิตธานี ๕๒. คำอธิบายหมวด ข. (โขนละคร)

นอกจากนี้ ยังมีคำประพันธ์เรื่องสั้นๆ อีก ๒๓ เรื่อง
ม.ล.เป็นได้นุรักษ์เป็นงานประพันธ์ชุดแรกที่มียุทธศาสตร์ทาง “อาหารสมอง” สมกับที่เป็น “ศิลปินแห่งชาติ” สาขาวรรณศิลป์

